

Oponentský posudek habilitační práce

Název práce: Sebevýchova v interdisciplinární perspektivě

Vysoká škola: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta

Obor habilitačního řízení: Pedagogika

Autor práce: PhDr. Michal Zvírotsky, Ph.D.

Autor posudku: prof. PhDr. Alena Vališová, CSc.

Habilitační práce dr. Michala Zvírotského má 253 normostran a je rozdělena do tří hlavních částí, které se dále člení do řady kapitol, resp. podkapitol. Rukopis má standardní uspořádání a obvyklé vnitřní členění, je navíc opatřen rozsáhlým věcným a jmenným rejstříkem. Soupis použité literatury čítá více než 350 položek domácích i zahraničních zdrojů, přičemž citovaná literatura zasahuje do mnoha vědních oblastí. Práce je věnována tématu sebevýchovy, které je programově nahlíženo v mezioborové perspektivě, a to se zvláštním zřetelem k hlediskům pedagogickým, psychologickým a filozofickým. Samotné téma nutno považovat za závažné a aktuální, s vysokou relevancí pro rozvoj pedagogických věd. Zvolená interdisciplinární perspektiva se jeví jako účelná, neboť téma nesporně překračuje hranice pedagogiky.

Autor se nejprve soustředí na vymezení zkoumaného pole, přičemž od počátku respektuje deklarovanou interdisciplinaritu. Fenomén sebevýchovy představuje s pomocí devíti esejů, které odkrývají četné facety tohoto pojmu. Soustředí se zejména na jeho opodstatněnost vzhledem k modernějším konceptům sebeřízení a sebekoučování a také na potenciální vlivy, které by mohly pěstování sebevýchovy ohrožovat. Nevyhýbá se ani některým kontroverzním otázkám souvisejícím s ideologickými spory v současné české pedagogice. Podrobně se pak věnuje teoretickému vymezení sebevýchovy, kterému dosud nebyla v naší odborné literatuře věnována dostatečná pozornost. Na několika příkladech dokladuje toto dlouhodobé přehlížení tématu sebevýchovy v pedagogické teorii, které právem označuje za paradoxní. Zároveň však přichází s vlastními podněty a náměty k diskusi, které mohou tento deficit umenšit.

V další části textu se autor věnuje analýze sebevýchovy z hlediska tří vybraných vědních disciplín, a sice pedagogiky, psychologie a filozofie. Vzhledem k širí záběru jde pochopitelně o pohledy spíše dílčí, byť jim nelze upřít jistý smysl pro systematicčnost. Výklad pak plymule přechází do pojednání o sebevýchově z hlediska tzv. antropologických konstant, přičemž

z textu vyplývá, že jednou z těchto konstant je, vedle výchovy, též samotná sebevýchova. Uplatněným teoretickým východiskem je v této části práce systematický eklekticismus, který umožňuje využívat přístupy celé řady kompatibilních diskursů pedagogiky (nejen osobnostně orientované a humanistické pedagogiky) i jiných společenských věd. Takovéto teoretické ukotvení by se mohlo při zběžném pohledu jevit jako poněkud alibistické, ovšem v případě tak vrstevnatého fenoménu, jakým je sebevýchova, má své opodstatnění.

Třetí část práce je nejrozsáhlejší a má podobu terminologického a výkladového slovníku sebereferečních slov, který obsahuje více než tři stovky hesel. Zpracování slovníku je vedeno snahou po co možná nejúplnějším postihu rozmanitých konceptů souvisejících se sebevýchovou, přičemž je důsledně poukazováno na souvztažnosti mezi jednotlivými pojmy. Jednotlivá hesla jsou pečlivě zpracována, s oporou o domácí i zahraniční zdroje, víceznačnost řady pojmů je ve výkladu důsledně zachycena. Přínosem slovníku je i zpracování anglických ekvivalentů převážně většiny hesel, přičemž je třeba konstatovat, že právě to je, vzhledem k nejednotnosti naší i zahraniční pedagogické terminologie, velmi náročnou výzvou. Slovník přesahuje rámec pedagogiky a představuje souborné zpracování rozsáhlého materiálu. Takový původní počin nemůže být jistě zcela oproštěn od určitých nedostatků nepřesností, což ostatně autor sám uznává; práce na slovníku je z povahy věci vždy dlouhodobým úkolem, který vyžaduje opakované revize, aktualizace a doplňování – v tomto smyslu nelze tedy případná opomenutí považovat za fatální.

V samotném závěru práce autor stručně shrnuje základní poznatky o sebevýchově a připomíná některé zásadní otázky a kontroverze, které jsou s tímto fenoménem spjaty. Otvírá tím diskusi, jejíž hlavní témata naznačil již v první části práce. Tato diskuse je pro naši pedagogickou teorii i praxi nanejvýš potřebná, neboť je jasné, že škola musí reagovat na čím dál výraznější proměny společnosti, ve které žijeme a kterou ovšem také sami utváříme.

Posuzovaná práce vyvolává řadu námětů k přemýšlení i k diskusi, z nichž pro budoucí rozpravu vybírám dva následující:

1. Jak souvisí míra dosažené schopnosti sebevýchovy u dospělého člověka (např. učitele) s jeho případnou autoritou (přesněji různými typy autority) uplatňovanou ve výchovném vztahu?
2. Jak lze nahlížet na problém sebevýchovy v souvislosti s autoritativní a antiautoritativní výchovou? Do jaké míry se dnes tak často vyzdvihovaný nárok na svobodu a autonomii vychovávaného a vzdělávaného jedince vylučuje s uplatňováním autority ve škole?

Závěrem lze konstatovat, že předložený rukopis vyhovuje po formální i obsahové stránce nárokům kladeným na habilitační práce v oboru pedagogika. Formální úprava rukopisu odpovídá zvyklostem oboru, stejně tak práce s informačními zdroji; výsledek kontroly originality práce provedený systémem Turnitin vyloučil plagiátorství. Přínos posuzované práce pro rozvoj pedagogické teorie je možno spatřovat přinejmenším ve dvou rovinách – tou první je systematické rozpracování doposud spíše zanedbávané teorie sebevýchovy z interdisciplinárního hlediska, tou druhou je výrazný příspěvek k zpřehlednění rozsáhlé odborné terminologie vztahující se k sebevýchově a jejím širším (nejen pedagogickým, ale též psychologickým a filozofickým) souvislostem. Publikování práce ve formě monografie tedy přispěje k budování pedagogické teorie, ale díky čtivému zpracování může sloužit též pro výukové a popularizační účely.

Z výše uvedených důvodů mohu konstatovat, že předložená habilitační práce dr. Michala Zvírotského „Sebevýchova v interdisciplinární perspektivě“ splňuje nároky kladené na tento typ prací, doporučuji ji k obhajobě a po jejím úspěšném obhájení doporučuji udělení vědecko-pedagogického titulu docent.

V Praze, 12. září 2022

.....
prof. PhDr. Alena Vališová, CSc.